

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КАТУВАННЮ

Заборону катувань можна без вагань віднести до глобальних проблем людства. З явищем застосування тортур більшою чи меншою мірою стикається кожна держава, незважаючи на рівень її економічного, соціального і культурного розвитку. Заборона катувань є імперативною нормою міжнародного права, яка не передбачає відступів за жодних обставин: війни, державного перевороту, масових заворушень чи інших надзвичайних ситуацій.

З огляду на сферу застосування, міжнародно-правові механізми протидії катуванню можна поділити на дві основні групи: універсальні (зокрема інституції, які діють в рамках ООН) і регіональні. В рамках універсального механізму протидії катуванню можна виокремити Комітет ООН проти катувань і Підкомітет ООН з недопущення катувань.

Комітет ООН проти катувань є основним спеціалізованим органом, що діє в рамках універсального механізму на підставі Конвенції проти катувань. Конвенція наділяє Комітет можливістю співпрацювати зі спеціалізованими установами, зацікавленими органами ООН, міжурядовими регіональними організаціями з консультативним статусом при ЕКОСОР. Характерною особливістю Комітету є наявність у нього компетенції в отриманні інформації і проведенні необхідних розслідувань, які стосуються випадків систематичного застосування катувань у державах-учасниках. Зазначена процедура передбачена статтею 20 Конвенції і містить два ключові елементи: перший $\frac{3}{4}$ конфіденційність, другий $\frac{3}{4}$ пошук співробітництва з відповідними державами-учасниками [1]. Однак, вона все ж носить факультативний характер. Ще однією особливістю Комітету є його функціональна спроможність виступати в ролі примирювального механізму. Для з'ясування окремих деталей справи, Комітет може заснувати спеціальну погоджувальну комісію [2, с. 8]. Зрештою, діяльність Комітету, власне, спрямована на «виправлення» публічно констатованих порушень норм Конвенції, з метою спонукати державу, яка несе відповідальність, усунути наслідки її неправомірної поведінки.

Підкомітет з недопущення катувань є новим видом договірною органу в системі прав людини в рамках ООН. Він заснований відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань і уповноважений здійснювати візити до держав-учасниць, під час яких його члени можуть безперешкодно відвідати будь-які місця позбавлення волі. Ще однією особливістю Підкомітету є його консультативна функція, яка передбачає надання допомоги та проведення консультацій з державами-учасницями щодо створення національних превентивних механізмів. У своїй діяльності Підкомітет керується принципами конфіденційності, неупередженості, універсальної рівності та об'єктивності.

З-поміж регіональних міжнародно-правових механізмів протидії катуванню, вважаємо за доцільне зупинитися на трьох наступних: Європейський, Міжамериканський та Африканський.

Європейський механізм протидії катуванню діє в межах трьох потужних регіональних організацій: Європейського Союзу, Організації з безпеки і співробітництва в Європі і Раді Європи. Однак, провідне місце питанням протидії катувань відведене саме останній, бо в її межах можна виокремити діяльність таких інституцій як Європейський комітет з питань запобігання катуванням (ЕКЗК) і Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Функції ЕКЗК як моніторингового органу полягають у відверненні і попередженні потенційних випадків катувань, а його мандат впливає зі статті 1 Європейської конвенції про запобігання катуванням [3]. Варто зазначити, що в практиці Суду сформувалася тенденція більш жорсткого підходу до кваліфікації поганого поводження як катування. Підтвердженням цьому слугує, для прикладу, рішення «Ірландія проти Великої Британії» [4].

Дослідивши Міжамериканський механізм протидії катуванню, ми встановили, що окремого спеціалізованого конвенційного органу в межах цього регіонального механізму не існує. Закономірності функціонування цього механізму можна простежити крізь призму Міжамериканської комісії з прав людини (МКПЛ) і Міжамериканського суду з прав людини (МСПЛ). На противагу ЄСПЛ, МСПЛ має обмеженіший мандат, а основну роботу у з'ясуванні порушень виконує моніторинговий орган $\frac{3}{4}$ Комісія. З одного боку, це звужує повноваження суду, а з іншого $\frac{3}{4}$ сприяє ефективнішому вирішенню дійсно важливих справ.

Інституційну структуру Африканського механізму протидії катуванню можна окреслити таким чином: Африканська комісія з прав людини і народів (АКПЛН), Комітет протидії катуванню в Африці і Африканський суд з прав людини і народів (АСПЛН). Діяльність Комісії у сфері протидії катуванню здебільшого полягає у швидкому і ефективному вирішенні ситуацій, які складаються. Таким чином, лише найважчі і найбільш резонансні справи передаються на розгляд до АСПЛН. Серед провідних аспектів діяльності Комітету з питань запобігання катуванню в Африці є аналіз національних законодавств держав-членів Африканського Союзу, здійснення періодичних візитів до них і надання їм відповідних рекомендацій.

Міжнародно-правові механізми протидії катуванню хоч і функціонують на підставі схожих документів, мають відносно аналогічну структуру і мету діяльності, чинять різний вплив на подолання проблеми застосування катувань. Механізми в рамках ООН охоплюють велике коло суб'єктів в силу свого універсального характеру, частково поширюючи свої функції і на відповідні регіональні механізми. Такий багатоскладовий підхід дозволяє ефективно вирішити актуальні проблеми, а також мінімізувати та унеможливити появу нових випадків застосування катувань.

Джерела:

1. Проти катувань та інших жорстоких нелюдських або тих, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Міжнародна конвенція від 10 грудня 1984 р. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення 14.11.2020).
2. Комітет проти катувань. Виклад фактів / Харківська правозахисна група. – Харків, Фоліо, 2004. 34 с. URL: <http://library.khpg.org/files/docs/N17.pdf> (дата звернення 14.11.2020).
3. Про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: Конвенція Ради Європи від 26 листопада 1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068 (дата звернення 14.11.2020).
4. Ireland v. UK, no.5310/71, Council of Europe: European Court of Human Rights, 13 December 1977. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-181585> (дата звернення 15.11.2020).

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Земан І. В.